

GHI ÂM, GHI HÌNH CÓ ÂM THANH KHI HỎI CUNG BỊ CAN THEO QUY ĐỊNH CỦA BỘ LUẬT TỔ TỤNG HÌNH SỰ NĂM 2015

VÕ HỒNG NAM*

Tóm tắt: Trong quá trình giải quyết vụ án hình sự, hỏi cung bị can là một hoạt động điều tra mang tính bắt buộc. Luật quy định về việc ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can nhằm bảo đảm quyền của bị can và cũng là phương thức giám sát hiệu quả, chống bức cung, nhục hình, vi phạm pháp luật trong quá trình tố tụng. Bài viết phân tích quy định mới về ghi âm, ghi hình có âm thanh theo Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2021 - sau đây viết tắt là BLTTHS năm 2015) và chỉ ra một số vướng mắc trong thực tiễn áp dụng quy định này trong quá trình giải quyết vụ án hình sự.

Từ khóa: Ghi âm, ghi hình có âm thanh; vụ án hình sự; BLTTHS năm 2015

Ngày nhận bài: 05/9/2023; Biên tập xong: 25/10/2023; Duyệt đăng: 27/10/2023

USING SOUND AND SOUND-AND-VISUAL RECORDS IN SUSPECT INTERROGATION ACCORDING TO REGULATIONS OF THE 2015 CRIMINAL PROCEDURE CODE

Abstract: When resolving criminal cases, suspects interrogation is a compulsory investigative activity. Using sound and sound-and-visual records in suspect interrogation aims to ensure the accused's rights and be an effective surveillance method to prevent torture, obtaining testimony by duress, corporal punishment and violations of criminal proceedings. The article analyzes the new regulations on sound and sound-and-visual records under the 2015 Criminal Procedure Code (amended and supplemented in 2021) and points out some problems in applying this regulation in resolving criminal cases.

Keywords: Sound and sound-and-visual records, criminal cases, the 2015 Criminal Procedure Code

Received: Sep 5th, 2023; **Editing completed:** Oct 25th, 2023; **Accepted for publication:** Oct 27th, 2023

Đặt vấn đề

Trong những năm qua, cùng với tiến trình cải cách tư pháp, hoạt động điều tra, truy tố ở nước ta đã đáp ứng yêu cầu bảo đảm quyền con người, quyền công dân - một trong những đòi hỏi tất yếu của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Một trong những bước tiến mới là việc quy định về sử dụng các thiết bị để ghi âm, ghi hình khi hỏi cung bị can, lấy lời khai. Quy định này góp phần đặc biệt quan trọng trong phòng, chống tội phạm, bảo đảm tính minh bạch, công khai hạn chế phản cung, tăng cường trách nhiệm của Điều tra viên, Kiểm sát viên. Hiện nay, theo quy định của BLTTHS năm 2015, việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh

trong quá trình hỏi cung bị can là bắt buộc và đã có đầy đủ các cơ sở pháp lý cần thiết cho việc thực hiện trên thực tế. Do đó, nếu không thực hiện là vi phạm thủ tục tố tụng trong hoạt động điều tra, giải quyết các vụ án hình sự. Tuy nhiên, do nhiều nguyên nhân khác nhau nên hoạt động ghi âm, ghi hình việc hỏi cung bị can đến nay vẫn chưa được thực hiện thống nhất và đầy đủ trên toàn quốc. Bên cạnh đó, vẫn còn các ý kiến khác nhau về việc ghi âm, ghi hình quá trình hỏi cung bị can, do đó hiệu quả của việc thực hiện quy định này chưa đạt được những kết quả như kỳ vọng.

** Email: Namvh1172@gmail.com
Thạc sĩ, Học viện Tư pháp*

1. Quy định về ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can

Nhằm nội luật hóa các nội dung trong Công ước quốc tế về các quyền dân sự và chính trị năm 1966¹, với vai trò là một thành viên tích cực của Công ước², khoản 1 Điều 20 Hiến pháp năm 2013 của Việt Nam khẳng định: “Mọi người có quyền bất khả xâm phạm về thân thể, được pháp luật bảo hộ về sức khỏe, danh dự và nhân phẩm; không bị tra tấn, bạo lực, truy bức, nhục hình hay bất kỳ hình thức đối xử nào khác xâm phạm thân thể, sức khỏe, xúc phạm danh dự, nhân phẩm”.

Nội dung này tiếp tục được thể chế hóa trong một số văn bản quy phạm pháp luật có liên quan, đặc biệt được cụ thể hóa trong các quy định của BLTTHS năm 2015. Ngày 27/11/2015, tại kỳ họp thứ 10 Quốc hội khóa XIII đã thông qua BLTTHS năm 2015 với nhiều quy định mới, trong đó có quy định về ghi âm, ghi hình có âm thanh trong tố tụng hình sự. Đây là sự thay đổi hoàn toàn phù hợp với tiến trình cải cách tư pháp nói chung và cải cách đổi mới hoạt động điều tra, truy tố, xét xử ở nước ta hiện nay. Đặc biệt, việc ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can nhằm đấu tranh có hiệu quả với tội phạm và bảo đảm quyền con người, quyền công dân; tăng cường giám sát hoạt động điều tra, truy tố, xét xử, nâng cao trách nhiệm và sự thận trọng, khách quan của các cơ quan tiến hành tố tụng.

¹ Điều 7 Công ước quốc tế về các quyền dân sự và chính trị năm 1966 ghi nhận: “Không ai có thể bị tra tấn, hoặc phải chịu những hình phạt hay đối xử tàn ác, vô nhân đạo, làm hạ thấp phẩm giá con người...” và khoản 1 Điều 10 Công ước nhấn mạnh: “Những người bị tước tự do vẫn phải được đối xử nhân đạo và tôn trọng nhân phẩm”.

² Việt Nam chính thức gia nhập Công ước quốc tế về các quyền dân sự và chính trị năm 1966 ngày 24/9/1982.

Hỏi cung bị can là một trong những biện pháp điều tra cơ bản được thực hiện trong quá trình điều tra và được tiến hành theo thủ tục, trình tự luật định đối với người đã bị khởi tố về hình sự (gọi là bị can). Mục đích của hỏi cung bị can là thu thập và mô tả theo trình tự tố tụng hình sự một cách đầy đủ, chính xác, khách quan lời khai của bị can về vụ án hình sự, hành vi phạm tội của bị can cùng đồng bọn và những tin tức, tài liệu khác mà bị can biết có ý nghĩa đối với hoạt động điều tra và giải quyết vụ án hình sự. Để tiến hành thủ tục này, cần đảm bảo tính khách quan, xác thực, đúng người đúng tội.

Theo quy định của BLTTHS năm 2015 thì việc ghi âm, ghi hình có âm thanh là yêu cầu bắt buộc phải thực hiện hoặc là yêu cầu tùy nghi - không bắt buộc trong các trường hợp tương ứng, cụ thể:

Trường hợp bắt buộc phải thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh gồm:

Một là, khi hỏi cung bị can tại cơ sở giam giữ hoặc tại trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra theo quy định tại khoản 6 Điều 183 BLTTHS năm 2015.

Hai là, đối với việc lấy lời khai của người đại diện theo pháp luật của pháp nhân tại trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra quy định tại khoản 5 Điều 442 BLTTHS năm 2015.

Trường hợp không bắt buộc phải ghi âm, ghi hình có âm thanh (mang tính tùy nghi), bao gồm:

Một là, việc hỏi cung bị can tại địa điểm khác không phải là tại cơ sở giam giữ hoặc tại trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra theo quy định tại khoản 6 Điều 183 BLTTHS năm 2015.

Hai là, việc lấy lời khai của người đại diện theo pháp luật của pháp nhân³ tại các địa điểm khác không phải là trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra theo quy định tại khoản 5 Điều 442 BLTTHS năm 2015.

Ba là, khi lấy lời khai người làm chứng, người bị hại, đương sự; đối chất; tiếp nhận tố giác, tin báo về tội phạm và kiến nghị khởi tố thì có thể được ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo quy định tại các điều 146, 187, 188 và 189 BLTTHS năm 2015.

Theo quy định của BLTTHS 2015, chủ thể hỏi cung bị can không chỉ là Điều tra viên; mà Kiểm sát viên và những người khác thuộc Bộ đội biên phòng, Hải quan, Kiểm lâm, lực lượng cảnh sát biển cũng có thể tiến hành hỏi cung bị can theo quy định của pháp luật. Có thể nói, hỏi cung bị can là một biện pháp khá phức tạp và nhạy cảm. Bởi để việc hỏi cung mang lại hiệu quả, thu được chứng cứ có giá trị chứng minh cao thì ngoài việc hoạt động này phải được tiến hành theo đúng trình tự, thủ tục do BLTTHS quy định còn cần phải có sự kết hợp với các biện pháp nghiệp vụ, tác động trực tiếp đến tâm lý bị can trong quá trình hỏi cung. Việc tác động tâm lý bị can, nắm bắt được tâm lý bị can giúp cho quá trình hỏi cung đạt được hiệu quả cao, nhằm thu được lời khai đúng và đầy đủ.

Để hướng dẫn thực hiện quy định của BLTTHS năm 2015, ngày 01/02/2018, Bộ Công an, Viện kiểm sát nhân dân tối cao, Tòa án nhân dân tối cao, Bộ Quốc phòng đã ban hành Thông tư liên tịch số 03/2018/TTLT-BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP

³ Pháp nhân trong BLTTHS năm 2015 gọi là pháp nhân thương mại, được coi là chủ thể của tội phạm. Quy định này cũng đảm bảo sự phù hợp với hướng dẫn tại Thông tư liên tịch số 03/2018.

hướng dẫn về trình tự, thủ tục thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra, truy tố, xét xử (Thông tư liên tịch số 03)⁴. Thông tư liên tịch số 03 được áp dụng trong các trường hợp sau: Lấy lời khai người làm chứng, người bị hại, đương sự; đối chất; tiếp nhận tố giác, tin báo về tội phạm và kiến nghị khởi tố.

Khi tiến hành hoạt động ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can, nghiêm cấm thực hiện những hành vi⁵ như sau:

- Tự ý chỉnh sửa, cắt, ghép, giả mạo, hủy trái phép, làm sai lệch, làm hư hỏng, làm thất lạc dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sao chép, phát tán, khai thác, sử dụng kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh ngoài các mục đích quy định tại Điều 7 và Điều 8 Thông tư liên tịch này; làm lộ, lọt thông tin vụ án hoặc xâm phạm quyền, lợi ích hợp pháp, uy tín, danh dự của cơ quan, tổ chức, cá nhân.

- Phá hủy cơ sở vật chất, cố ý làm hư hỏng hoặc sử dụng không đúng mục đích các phương tiện, thiết bị kỹ thuật sử dụng để ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh.

- Người thực hiện hành vi quy định tại khoản 1 và khoản 2 Điều này thì tùy tính chất, mức độ vi phạm mà bị xử lý trách nhiệm theo quy định của pháp luật.

Mỗi lần tiến hành hỏi cung bị can thì phải lập biên bản. Biên bản hỏi cung bị can được lập theo quy định tại Điều 178 của BLTTHS 2015; Lời khai, câu hỏi và câu trả lời của bị cáo phải được ghi đầy đủ.

⁴ Điều 5 Thông tư liên tịch số 03/2018/TTLT-BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP hướng dẫn về trình tự, thủ tục thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can hoặc lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội.

⁵ Quy định tại Điều 4 Thông tư liên tịch số 03/2018/TTLT-BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP.

Nghiên cứu viên, cán bộ điều tra tự ý thêm, bớt, sửa chữa lời khai của bị can.

Kiểm sát viên phải kiểm sát trực tiếp việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can, lấy lời khai người đại diện theo pháp luật của pháp nhân thương mại phạm tội. Đối với các trường hợp Kiểm sát viên không trực tiếp kiểm sát việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh thì tiến hành kiểm sát việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh thông qua việc nghiên cứu biên bản hỏi cung bị can, lấy lời khai có ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh.

Như vậy, có thể thấy, việc sử dụng biện pháp ghi âm, ghi hình có âm thanh trong điều tra vụ án hình sự được đánh giá và kỳ vọng sẽ là một trong những biện pháp hữu hiệu trong đấu tranh phòng, chống bức cung, dùng nhục hình. Với đặc thù về chủ thể của tội bức cung, tội dùng nhục hình là được thực hiện bởi những chủ thể đặc biệt, đó là những người có chức vụ, quyền hạn nhất định trong hoạt động tố tụng, thi hành án hoặc thi hành các biện pháp cưỡng chế khác, thì việc sử dụng biện pháp ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra sẽ giúp cho việc tiến hành các hoạt động tố tụng được thực hiện một cách minh bạch, khách quan, đúng luật, từ đó ngăn ngừa, hạn chế tình trạng bức cung, dùng nhục hình. Có thể nói, đây được coi là một “bước tiến” trong hoạt động tố tụng nói chung và hoạt động điều tra đối với các vụ án hình sự nói riêng, bởi thực tế tình trạng vi phạm pháp luật trong công tác bắt, giam giữ, điều tra, xử lý tội phạm, nhất là hiện tượng bức cung, dùng nhục hình vẫn xảy ra⁶.

⁶ Hoàng Ngọc Anh, Thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh trong giai đoạn điều tra – Một số đề xuất, kiến nghị nhằm tăng cường phòng, chống bức cung, nhục hình, *Tạp chí Tòa án*, số 11/2022.

2. Thực tiễn thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can

Từ những phân tích trên, có thể thấy, BLTTHS năm 2015 và những văn bản có liên quan đã quy định tương đối chặt chẽ quy trình tố tụng nói chung và hoạt động hỏi cung bị can nói riêng, nhằm ngăn chặn hành vi bức cung, mớm cung, dùng nhục hình của điều tra viên cũng như ngăn chặn việc bị can phản cung trong quá trình xét xử.

Để triển khai thực hiện áp dụng biện pháp ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can, lấy lời khai theo quy định của BLTTHS năm 2015, Thủ tướng Chính phủ đã có Quyết định số 1172/QĐ-TTg ngày 11/9/2019 về cơ sở vật chất, bộ máy, cán bộ và lộ trình cụ thể thực hiện việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can theo quy định của BLTTHS năm 2015. Bộ Công an cũng đã phê duyệt dự án kiện toàn tổ chức, bố trí cán bộ thực hiện việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong tố tụng hình sự, đồng thời phê duyệt chủ trương đầu tư dự án xây dựng cơ sở vật chất, kỹ thuật thực hiện việc ghi âm, ghi hình có âm thanh...⁷ Cụ thể: Trong giai đoạn từ năm 2018 đến 01/01/2020, Bộ Công an đã tiến hành thí điểm việc trang bị phương tiện kỹ thuật 42 phòng hỏi cung tại 05 cơ quan công an các đơn vị, địa phương gồm: Tổng cục An ninh (04 phòng); Tổng cục Cảnh sát (04 phòng); Công an Thành phố Hà Nội (Trại tạm giam số 1, trụ sở Phòng Cảnh sát hình sự, Nhà tạm giữ Công an quận Cầu Giấy - mỗi nơi bố trí 04 phòng); Công an Thành phố Hồ Chí Minh (Trại tạm giam Chí Hòa, trụ sở Cơ quan Cảnh sát điều tra, Nhà tạm

⁷ Đức Minh, *Sớm triển khai ghi âm, ghi hình khi hỏi cung bị can trên toàn quốc*. Nguồn: <https://plo.vn/som-trien-khai-ghi-am-ghi-hinh-khi-hoi-cung-bi-can-tren-toan-quoc-post697917.html>, truy cập ngày 23/10/2023.

giữ Công an Quận 1 - mỗi nơi bố trí 04 phòng); Trại tạm giam Công an tỉnh Bắc Giang (04 phòng), trụ sở Cơ quan Cảnh sát điều tra Công an tỉnh Bắc Giang (04 phòng) và Nhà tạm giữ Công an Thành phố Bắc Giang (02 phòng)⁸.

Hiện nay, việc ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình hỏi cung, lấy lời khai người tham gia tố tụng trên phạm vi toàn quốc về cơ bản đã đáp ứng được yêu cầu công tác điều tra đối với một số vụ án phức tạp, nhạy cảm, dư luận xã hội quan tâm, góp phần bảo đảm khách quan trong hoạt động tố tụng hình sự; đồng thời là cơ sở để cơ quan tố tụng xem xét, đánh giá kết quả hỏi cung trong trường hợp bị can phản cung. Các kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh từ các phiên hỏi cung bị can được Cơ quan điều tra sử dụng để làm căn cứ đấu tranh khi bị can thay đổi lời khai, sử dụng, đánh giá chứng cứ để làm rõ hành vi phạm tội của bị can, đảm bảo việc giải quyết vụ án xâm phạm hoạt động tư pháp, tham nhũng, chức vụ trong hoạt động tư pháp được khách quan, toàn diện. Những kết quả ghi hình buổi hỏi cung bị can trong vụ án còn được sử dụng là tài liệu để nghiên cứu và tìm ra những điểm mâu thuẫn, những mâu thuẫn trong lời khai của các bị can để thống nhất hướng điều tra.

Bên cạnh đó, việc tiến hành ghi âm, ghi hình có âm thanh hỏi cung bị can hạn chế tối đa tình trạng bức cung, mớm cung, dùng nhục hình của Điều tra viên, cán bộ điều tra đối với bị can. Đã có nhiều lượt Thủ trưởng, Phó Thủ trưởng cơ quan Cảnh sát điều tra sử dụng kết quả ghi âm, ghi hình buổi hỏi cung bị can để kiểm tra

việc chấp hành pháp luật của Điều tra viên, cán bộ điều tra trong quá trình hỏi cung. Kết quả cho thấy thái độ của cán bộ hỏi cung là đúng mực, không có hành vi gây sức ép hay áp lực gì đối với bị can. Các câu hỏi trong quá trình hỏi cung là đúng pháp luật, phù hợp với việc khai thác thông tin của vụ án.

Kết quả thực hiện thí điểm cho thấy các Cơ quan điều tra đã thực hiện gần 5.000 lượt hỏi cung bị can có ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh⁹. Về cơ bản, việc ghi âm, ghi hình có âm thanh đã bảo đảm yêu cầu về nghiệp vụ, pháp luật, nhất là các vụ án phức tạp, các đối tượng, bị can, người bị hại có khả năng thay đổi lời khai. Quá trình thực hiện bảo đảm bảo mật thông tin theo quy định, hệ thống máy móc thiết bị kỹ thuật phục vụ ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can có hệ thống giao diện đơn giản để đăng nhập, thao tác không phức tạp, hệ thống vận hành nhanh chóng, thuận tiện. Chất lượng hình ảnh trong các buổi hỏi cung đẹp, rõ nét, âm thanh thu được trung thực, đảm bảo yêu cầu khai thác, sử dụng, tuân thủ quy định của pháp luật¹⁰.

Bên cạnh những kết quả đã đạt được, việc sử dụng biện pháp ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra vụ án hình sự vẫn còn tồn tại một số hạn chế, vướng mắc, gây khó khăn trong việc hiểu và áp dụng thống nhất khi giải quyết các vụ án hình sự. Cụ thể:

⁹ Từ ngày 01/01/2018 đến tháng 6/2022, tổng số vụ án đã được tiến hành ghi âm, ghi hình có âm thanh là 13.812 vụ, trong đó có một số địa phương đã chủ động thực hiện công tác ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can như: Long An (1.570 vụ), Nam Định (1.385 vụ), Bến Tre (732 vụ), Phú Thọ (610 vụ), Điện Biên (553 vụ)...

¹⁰ Nguyễn Nam Hải, Nâng cao hiệu quả công tác hỏi cung bị can, lấy lời khai trong điều kiện ghi âm, ghi hình có âm thanh, *Tạp chí Khoa học Kiểm sát*, số chuyên đề 02 (59)/2022, 2022, tr.37-38.

⁸ Ngô Thị Mai Linh, *Thực tiễn thực hiện ghi âm, ghi hình khi hỏi cung bị can trong tố tụng hình sự*. Nguồn: <https://lsvn.vn/thuc-tien-thuc-hien-ghi-am-ghi-hinh-khi-hoi-cung-bi-can-trong-to-tung-hinh-su-1689521156.html>.

Thứ nhất, khó khăn, vướng mắc trong áp dụng các quy định của pháp luật

Những quy định về quy trình, hướng dẫn về ghi âm, ghi hình của Thông tư liên tịch số 03/2018 chưa bao quát toàn diện, đầy đủ cho từng vấn đề của ghi âm, ghi hình. Theo quy định của BLTTHS năm 2015 thì việc ghi âm, ghi hình có âm thanh là yêu cầu bắt buộc phải thực hiện hoặc là yêu cầu tùy nghi - không bắt buộc trong các trường hợp tương ứng¹¹. Điều này dẫn đến thực tiễn áp dụng nhận thấy có những vụ án phức tạp, có nhiều bị can, việc cán bộ hỏi cung quyết định ghi âm chứ không ghi hình có âm thanh dẫn đến nhiều trường hợp, Kiểm sát viên hoặc Điều tra viên muốn xem lại file ghi âm đó để đánh giá lại thái độ, hành vi của từng bị can trong quá trình khai báo nhằm đề ra các phương án điều tra tiếp theo trong vụ án có nhiều bị can gặp rất nhiều khó khăn. Nguyên nhân là bởi quyền lựa chọn ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh còn mang tính tùy nghi, phụ thuộc vào ý chí chủ quan của cán bộ hỏi cung.

Hiện nay, luật quy định việc ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can phải được lập thành biên bản là thủ tục bắt buộc nên Điều tra viên phải phát lại

¹¹ Trường hợp không bắt buộc phải ghi âm, ghi hình có âm thanh (mang tính tùy nghi) trong hỏi cung bị can bao gồm:

- Một là, việc hỏi cung bị can tại địa điểm khác không phải là tại cơ sở giam giữ hoặc tại trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra theo quy định tại khoản 6 Điều 183 BLTTHS năm 2015.

- Hai là, việc lấy lời khai của người đại diện theo pháp luật của pháp nhân tại các địa điểm khác không phải là trụ sở Cơ quan điều tra, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra theo quy định tại khoản 5 Điều 442 BLTTHS năm 2015.

- Ba là, khi lấy lời khai người làm chứng, người bị hại, đương sự; đối chất; tiếp nhận tố giác, tin báo về tội phạm và kiến nghị khởi tố thì có thể được ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo quy định tại các điều 146, 187, 188 và 189 BLTTHS năm 2015.

bằng ghi âm, ghi hình từ đầu đến cuối để bị can xác nhận lời khai và ký vào biên bản. Hơn nữa, trong thực tế các vụ án hình sự đều phải tiến hành hỏi cung nhiều lần, nếu lần nào cũng ghi âm, ghi hình và làm các thủ tục nêu trên thì việc này sẽ gây mất khá nhiều thời gian cho quá trình điều tra. Trong trường hợp gặp cản trở vì lý do khách quan hay về kỹ thuật không thể ghi âm, ghi hình thì đồng nghĩa với việc Điều tra viên không thể tiến hành hỏi cung bị can. Điều này dẫn đến chất lượng, tiến độ điều tra vụ án bị ảnh hưởng, nhất là đối với các vụ án đặc biệt nghiêm trọng.

Thứ hai, khó khăn trong thực tiễn thi hành các quy định về ghi âm, ghi hình có âm thanh khi hỏi cung bị can

Thực tiễn hiện nay cho thấy việc thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh khi Điều tra viên, Kiểm sát viên tiến hành hỏi cung bị can tại Nhà tạm giữ, Trại tạm giam hoặc tại trụ sở cơ quan điều tra kể từ ngày 01/01/2020 gặp rất nhiều khó khăn, vướng mắc bởi:

Hệ thống phòng hỏi cung chưa đáp ứng được yêu cầu và chưa có tiêu chuẩn thống nhất. Vẫn còn một số Cơ quan điều tra và Viện kiểm sát chưa được trang bị phương tiện, thiết bị kỹ thuật sử dụng để ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh, như: Thiết bị thu hình ảnh, âm thanh, đầu ghi hình, máy chủ, các phương tiện thiết bị kỹ thuật khác... Theo thống kê của Bộ Công an, tính đến hết ngày 19/8/2021, tổng số lượng phòng hỏi cung tại Cơ quan điều tra, cơ sở giam giữ là khoảng gần 3.000 phòng, trong đó có gần 2.000 buồng không đủ điều kiện để lắp đặt thiết bị cố định¹².

¹² Báo cáo của Cục Quản lý xây dựng và doanh trại, Bộ Công an về việc rà soát, đánh giá các buồng hỏi cung tại các Trại tạm giam, Nhà tạm giữ phục vụ thực hiện dự án “Xây dựng cơ sở vật chất, kỹ thuật thực hiện việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo quy định của Bộ luật Tố tụng hình sự”.

Hiện nay, việc đầu tư cơ sở vật chất kỹ thuật ban đầu để thực hiện quy định của BLTTHS năm 2015 về ghi âm, ghi hình có âm thanh đòi hỏi lượng kinh phí rất lớn (chưa kể đến việc duy trì, bảo dưỡng trong quá trình sử dụng và trang bị thiết bị kỹ thuật để lưu giữ kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh). Hiện nay, hầu hết phòng làm việc cho công chức, Kiểm sát viên chưa đáp ứng tiêu chuẩn, định mức; công trình phụ trợ xuống cấp, trang thiết bị làm việc hạn chế thì việc bố trí phòng ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh tại trụ sở, phương tiện, thiết bị kỹ thuật sử dụng để ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh gặp phải những khó khăn nhất định.

Một số Cơ quan điều tra và Viện kiểm sát chưa có cán bộ có trình độ chuyên môn kỹ thuật và sử dụng thành thạo các phương tiện, thiết bị kỹ thuật ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh, có trách nhiệm quản lý hệ thống phương tiện, thiết bị kỹ thuật sử dụng để ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh và bảo quản, lưu trữ kết quả dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh. Theo quy định biên chế, Viện kiểm sát nhân dân cấp huyện có các công chức là Kiểm sát viên, Kiểm tra viên, Chuyên viên nghiệp vụ và người lao động (nhân viên bảo vệ, nhân viên tạp vụ), thì việc quy định phải có cán bộ chuyên môn có trình độ chuyên môn kỹ thuật và sử dụng thành thạo các phương tiện, thiết bị kỹ thuật ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh, có trách nhiệm quản lý hệ thống phương tiện, thiết bị kỹ thuật sử dụng để ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh và bảo quản, lưu trữ kết quả dữ liệu ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh là quy định không dễ thực hiện ngay. Đặc biệt, với điều kiện thực tiễn nước ta thì việc hỏi cung bị can ở các đơn vị, các địa phương có những điều kiện rất khác nhau, có đơn vị thì thuận lợi, có đơn vị thì không, nhất là ở vùng sâu,

vùng xa. Trong khi đó, với tình hình ngân sách khó khăn như hiện nay chúng ta phải đầu tư từ biên chế, dụng cụ từ cấp Trung ương đến cấp huyện thì rất khó đảm bảo đủ ngân sách và nguồn lực để thực hiện.

Thứ ba, về nhận thức của các điều tra viên, những người có thẩm quyền tiến hành tố tụng hiện nay còn nhiều hạn chế

Theo PGS.TS. Nguyễn Thái Phúc, nguyên Giám đốc Học viện Tư pháp cho rằng: “Suy cho cùng, tất cả các giải pháp đều phải qua một bộ lọc cuối cùng là con người. Nếu con người không có nghiệp vụ thì dù phương tiện kỹ thuật tối tân như thế nào đi nữa, họ vẫn có thể thay đổi. Một khi Điều tra viên đã nhận thức không đúng về trách nhiệm của mình, chạy theo những tư duy trọng cung, bằng mọi giá phải có được lời khai của bị can thì biện pháp này không có hiệu quả. Bên cạnh đó, người ta cũng có thể cắt dán băng ghi âm, ghi hình; những thủ tục để thực hiện cuộc ghi âm, ghi hình cũng do con người xếp đặt. Đó cũng là những trở ngại chính đáng của mọi người”¹³.

Có thể thấy rằng, việc hạn chế về năng lực, trình độ của một bộ phận Điều tra viên hiện nay chưa đáp ứng được yêu cầu thực hiện công tác ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can. Công tác tổ chức tập huấn về ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can cho Điều tra viên, cán bộ điều tra ở nhiều đơn vị, địa phương chưa chủ động, thường xuyên. Công tác bố trí cán bộ chuyên môn để thực hiện công tác ghi âm, ghi hình có âm thanh và xử lý sự cố kỹ thuật chưa được triển khai đồng bộ... Nhiều tình huống đã xảy ra trong thực tiễn hỏi cung, lấy

¹³ Thanh Hà - Minh Hòa (2015), *Ghi âm, ghi hình khi hỏi cung: Sẽ hạn chế bức cung, nhục hình?* Nguồn: <https://vov.vn/phap-luat/tu-van-luat/ghi-am-ghi-hinh-khi-hoi-cung-se-han-che-buc-cung-nhuc-hinh-459624>. vov, truy cập ngày 07/8/2023.

lời khai có ghi âm, ghi hình có âm thanh nhưng chưa được tổng kết đưa vào trong các bài giảng, bài tập huấn nên kết quả tập huấn còn mang nặng tính hình thức. Các phương tiện kỹ thuật được sử dụng trong tập huấn ở các đơn vị, địa phương thiếu thống nhất, thậm chí không bảo đảm điều kiện tiêu chuẩn dẫn đến quá trình tập huấn chưa thực sự hiệu quả.

3. Một số giải pháp khắc phục khó khăn, hạn chế

Để khắc phục khó khăn, thực hiện nghiêm các quy định của pháp luật, góp phần thực hiện tốt và có hiệu quả quy định của BLTTHS năm 2015, tác giả đề xuất một số giải pháp sau:

Thứ nhất, nhà làm luật cần nghiên cứu, sửa đổi hoặc bổ sung thêm điều luật riêng quy định việc ghi âm, ghi hình có âm thanh trong các trường hợp cụ thể, khi nào thì thực hiện việc ghi âm, khi nào thực hiện việc ghi hình có âm thanh trong quá trình tiến hành tố tụng. Nên quy định theo hướng có sự kiểm tra, giám sát chéo giữa Cơ quan điều tra và Viện kiểm sát. Theo đó, tác giả kiến nghị, sửa đổi, bổ sung Thông tư liên tịch số 03/2018 theo hướng, cùng với việc gửi quyết định khởi tố bị can¹⁴, Cơ quan điều tra phải gửi quyết định khởi tố và tài liệu liên quan đến việc khởi tố bị can, quyết định lựa chọn hình thức ghi âm hoặc ghi hình cho Viện kiểm sát cùng cấp để xét phê chuẩn. Điều này nhằm tăng cường tính minh bạch, đảm bảo sự công tâm, vô tư, khách quan trong quá trình lấy lời khai, hỏi cung, nhằm ngăn chặn việc cán bộ hỏi cung cố tình lựa chọn một trong hai biện pháp khi có ý định thực hiện những hành vi khách quan của tội bức cung, tội dùng nhục hình¹⁵.

¹⁴ Quy định tại Điều 179 BLTTHS năm 2015.

¹⁵ Hoàng Ngọc Anh, Thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh trong giai đoạn điều tra - Một số đề xuất, kiến nghị nhằm tăng cường phòng, chống bức cung,

Bên cạnh đó, nhà làm luật có thể quy định theo hướng chỉ quy định bắt buộc ghi âm, ghi hình có âm thanh đối với một số loại tội phạm nhất định, hoặc trong trường hợp bị can kêu oan ngay từ đầu, bị can có đơn tố cáo bức cung, nhục hình, bị can bị điều tra truy tố về tội có khung hình phạt cao nhất là chung thân, tử hình và bị can trong vụ án có Hội đồng xét xử hủy án để điều tra lại. Thực tiễn cho thấy trong trường hợp phạm tội quả tang, các vụ án chứng cứ đơn giản, rõ ràng và bị can đã nhận tội thì quy định hiện hành về hoạt động hỏi cung không có vướng mắc gì. Hơn nữa, hầu hết việc bức cung, nhục hình, nếu có thường xảy ra trước khi khởi tố bị can (khi lấy lời khai người bị bắt, bị tạm giữ) hoặc trong trường hợp phạm tội không quả tang hoặc trong những vụ án phức tạp mà bị can không nhận tội hoặc đổ lỗi cho nhau¹⁶. Trong điều kiện nước ta hiện nay, vấn đề đầu tư kinh phí, ngân sách, biên chế và nhiều nội dung khác sẽ gặp rất nhiều khó khăn nếu áp dụng hoạt động này trên phạm vi cả nước.

Thứ hai, cùng với việc hoàn thiện các quy định của pháp luật, các cơ quan liên ngành tố tụng Trung ương cần tăng cường hơn nữa việc đào tạo, tập huấn, nâng cao kỹ năng chuyên môn nghiệp vụ về công tác thực hiện việc ghi âm, ghi hình có âm thanh nhằm đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin, ứng dụng chuyển đổi số trong việc giải quyết các vụ án hình sự, góp phần bảo đảm quyền con người, chống oan, sai và chống bỏ lọt tội phạm.

Cần có văn bản hướng dẫn làm rõ một số quy định tại Thông tư liên tịch

nhục hình, *Tạp chí Tòa án*, số 11/2022.

¹⁶ Ủy ban Tư pháp không tán thành buộc ghi âm, ghi hình khi hỏi cung. Nguồn: <http://congchunganhoa.com/tin-tuc/uy-ban-tu-phap-khong-tan-thanh-buoc-ghi-am--ghi-hinh-khi-hoi-cung-25.html>, truy cập ngày 23/10/2023.

số 03, cụ thể: Hướng dẫn chi tiết, cụ thể tiêu chuẩn kỹ thuật của “phòng chuyên dụng”; có quy định cụ thể về tiêu chuẩn, trình độ, chứng chỉ và trách nhiệm của cán bộ chuyên môn để bố trí đủ cán bộ chuyên môn thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh; có quy định cụ thể về đối tượng và cơ chế giám sát cán bộ chuyên môn và những người có thẩm quyền quản lý lưu trữ dữ liệu.

Bên cạnh đó, cần thống nhất về nhận thức và triển khai thực hiện nghiêm túc hoạt động ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can đã được quy định trong BLTTHS năm 2015, các thông tư liên tịch và quy chế của ngành; tổ chức các hội nghị, tập huấn chuyên sâu việc thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can; sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra cho đội ngũ Điều tra viên, cán bộ điều tra; giúp trang bị các kiến thức cần thiết để thực hiện hoạt động ghi âm, ghi hình có âm thanh đúng quy định và thống nhất.

Thứ ba, cần triển khai xây dựng và thực hiện quy trình cụ thể, thống nhất khi tiến hành ghi âm, ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can đối với các cơ quan tiến hành hoạt động tố tụng. Cụ thể: Xây dựng quy trình tiến hành ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung, lấy lời khai phải được tiến hành thống nhất từ khâu lập kế hoạch, thông báo việc hỏi cung, đăng ký địa điểm hỏi cung, trích xuất hoặc triệu tập bị can, chuẩn bị các điều kiện khác, tiến hành ghi âm, ghi hình có âm thanh hỏi cung bị can, kết thúc ghi âm hoặc ghi hình việc hỏi cung bị can, bảo quản, lưu trữ, sử dụng kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh việc hỏi cung bị can; quy định về trình tự, thủ tục, tiêu chuẩn kỹ thuật, bảo quản, lưu giữ hồ sơ tài liệu; phân công, phân cấp về người có quyền

truy cập hệ thống lưu trữ dữ liệu để kiểm tra, trích xuất khi cần thiết...), trách nhiệm phối hợp với Viện kiểm sát, Tòa án trong quá trình lưu trữ, quản lý, khai thác, sử dụng dữ liệu hỏi cung, lấy lời khai¹⁷.

Tổ chức các khóa đào tạo bồi dưỡng chuyên môn cho cán bộ công chức tại các Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát và một số cơ quan có thẩm quyền điều tra, nâng cao nhận thức của các cán bộ điều tra về việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra, truy tố và xét xử; đồng thời xây dựng kế hoạch thực hiện phù hợp với điều kiện thực tế của từng địa phương, từng đơn vị nhằm triển khai thực hiện theo đúng lộ trình luật quy định.

Cùng với đó, cần nâng cao nhận thức và đề cao trách nhiệm của các cơ quan tiến hành tố tụng và những người tiến hành tố tụng về tầm quan trọng của việc ghi âm, ghi hình việc hỏi cung bị can; cố gắng tự học hỏi, nâng cao trình độ, kiến thức, phương pháp, kỹ năng ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can. Cần xác định việc ghi âm, ghi hình hoạt động hỏi cung bị can không chỉ là trách nhiệm pháp lý của các cơ quan tiến hành tố tụng và những người tiến hành tố tụng mà còn là biện pháp nâng cao chất lượng và hiệu quả của hoạt động hỏi cung bị can, góp phần bảo vệ công lý và quyền con người, cũng như bảo vệ uy tín của các cơ quan tiến hành tố tụng và người tiến hành tố tụng¹⁸.

Tiến hành tổng kết thực tiễn áp dụng hoạt động hỏi cung bị can trong điều kiện có ghi âm, ghi hình có âm thanh trên cả nước. Từ đó, đưa ra những vấn đề tồn tại,

¹⁷ Nguyễn Nam Hải, tldd, tr. 38.

¹⁸ *Vấn đề ghi âm, ghi hình việc hỏi cung bị can*. Nguồn: <https://lsvn.vn/van-de-ghi-am-ghi-hinh-viec-hoi-cung-bi-can1650557143.html>, truy cập ngày 23/8/2023.

vướng mắc để hướng dẫn các cơ quan tố tụng thực hiện hoạt động này một cách thống nhất và đúng đắn. Bộ Công an cần tổ chức các cuộc tọa đàm, các buổi hội thảo để trao đổi kinh nghiệm và làm rõ toàn diện, đầy đủ những thuận lợi, khó khăn, vướng mắc, cũng như ưu điểm, hạn chế, thiếu sót và nguyên nhân khi triển khai ghi âm, ghi hình có âm thanh các cuộc hỏi cung trên toàn quốc nhằm rút ra những bài học kinh nghiệm để phổ biến đến các cán bộ làm công tác điều tra¹⁹.

Kết luận

Ghi âm hoặc ghi hình trong tố tụng hình sự là chủ trương lớn trong pháp luật tố tụng hình sự của Nhà nước ta nhằm thể chế hoá đường lối, chủ trương xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Quy định ghi âm, ghi hình trong quá trình hỏi cung bị can là một bước tiến trong quá trình bảo đảm quyền con người và hội nhập với nền tư pháp quốc tế. Tuy vậy, quá trình thực hiện các quy định này còn gặp nhiều khó khăn, vướng mắc, do đó cần thực hiện đồng bộ các giải pháp để triển khai có hiệu quả hoạt động ghi âm, ghi hình có âm thanh trong hỏi cung bị can, lấy lời khai người tham gia tố tụng nhằm bảo đảm quyền con người, làm cho hoạt động tố tụng hình sự nói chung và hoạt động điều tra vụ án nói riêng được khách quan, minh bạch, công bằng góp phần xây dựng nền tư pháp khoa học, tiến bộ, đáp ứng yêu cầu của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Chính trị (2005), *Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 02/6/2005 của Bộ Chính trị về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020*.

2. Bộ Chính trị (2010), *Kết luận số 79-KL/TW ngày 28/7/2010 về Đề án đổi mới tổ chức và hoạt động của Tòa án, Viện kiểm sát, Cơ quan điều tra theo Nghị*

quyết số 49-NQ/TW.

3. Quốc hội (2015), *Bộ luật Tố tụng hình sự*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

4. Thông tư liên tịch số 03/2018/TTLT- BCA-VKSNDTC-TANDTC-BQP hướng dẫn về trình tự, thủ tục thực hiện ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh; sử dụng, bảo quản, lưu trữ kết quả ghi âm, ghi hình có âm thanh trong quá trình điều tra, truy tố, xét xử.

5. Hoàng Ngọc Anh, Thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh trong giai đoạn điều tra - Một số đề xuất, kiến nghị nhằm tăng cường phòng, chống bức cung, nhục hình, *Tạp chí Tòa án*, số 11/2022.

6. Đức Minh, *Sớm triển khai ghi âm, ghi hình khi hỏi cung bị can trên toàn quốc*. Nguồn: <https://plo.vn/som-trien-khai-ghi-am-ghi-hinh-khi-hoi-cung-bi-can-tren-toan-quoc-post697917.html>, truy cập ngày 23/10/2023.

7. Ngô Thị Mai Linh, *Thực tiễn thực hiện ghi âm, ghi hình khi hỏi cung bị can trong tố tụng hình sự*. Nguồn: <https://lsvn.vn/thuc-tien-thuc-hien-ghi-am-ghi-hinh-khi-hoi-cung-bi-can-trong-to-tung-hinh-su-1689521156.html>

8. Nguyễn Nam Hải, Nâng cao hiệu quả công tác hỏi cung bị can, lấy lời khai trong điều kiện ghi âm, ghi hình có âm thanh, *Tạp chí Khoa học Kiểm sát*, số chuyên đề 02 (59)/2022, 2022, tr.37-38.

9. Báo cáo của Cục Quản lý xây dựng và doanh trại, Bộ Công an về việc rà soát, đánh giá các buồng hỏi cung tại các Trại tạm giam, Nhà tạm giữ phục vụ thực hiện dự án “Xây dựng cơ sở vật chất, kỹ thuật thực hiện việc ghi âm hoặc ghi hình có âm thanh theo quy định của Bộ luật Tố tụng hình sự”.

10. Thanh Hà - Minh Hòa (2015), *Ghi âm, ghi hình khi hỏi cung: Sẽ hạn chế bức cung, nhục hình?* Nguồn: <https://vov.vn/phap-luat/tu-van-luat/ghi-am-ghi-hinh-khi-hoi-cung-se-han-che-buc-cung-nhuc-hinh-459624.vov>, truy cập ngày 07/8/2023.

11. Hoàng Ngọc Anh, Thực hiện ghi âm, ghi hình có âm thanh trong giai đoạn điều tra - Một số đề xuất, kiến nghị nhằm tăng cường phòng, chống bức cung, nhục hình, *Tạp chí Tòa án*, số 11/2022.

12. Ủy ban Tư pháp không tán thành buộc ghi âm, ghi hình khi hỏi cung. Nguồn: <http://congchunghanhoa.com/tin-tuc/uy-ban-tu-phap-khong-tan-thanh-buoc-ghi-am--ghi-hinh-khi-hoi-cung-25.html>, truy cập ngày 23/10/2023.

13. Vấn đề ghi âm, ghi hình việc hỏi cung bị can. Nguồn: <https://lsvn.vn/van-de-ghi-am-ghi-hinh-viec-hoi-cung-bi-can1650557143.html>, truy cập ngày 23/8/2023.

¹⁹ Nguyễn Nam Hải, *ltdđ*, tr.37-38.